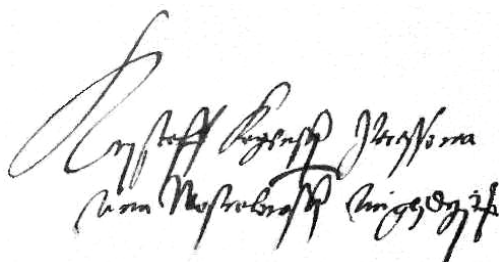

Z rozvětveného rodu Kořenských z Terešova pocházela celá řada zajímavých osobností, jejichž osudy a činy si můžeme i dnes připomenout díky bohaté základně historických pramenů. Poměrně málo známým Kořenským byl pan Kryštof, jehož curriculum vitae pozoruhodně vypovídá o způsobu života a starostech renesančního šlechtice.

Kryštof byl jedním z pěti synů Václava Kořenského z Terešova a po matce Markétě mu v žilách kolovala krev Dlouhoveských z Dlouhé Vsi. Kryštofův dědeček Petr Kořenský kdysi přišel z Plzeňska do jižních Čech, aby tu vybudoval základ rodových držav, které pak jeho četní potomci dále rozšiřovali a zvelebovali. Václav Kořenský sídlil nejspíše od roku 1512 až do smrti na své tvrzi ve Vlhlevecích, kde také vychovával syny Jiříka, Pavla, Kryštofa, Adama a Jáchyma. Nebudeme asi daleko od pravdy, odhadneme-li, že Kryštof mohl přijít na svět někdy mezi lety 1510-1520. O jeho dětství, mládí a dospívání nevíme zhruba nic. Ve čtyřicátých letech 16. století, po otcově smrti, překročili již Václavovi synové práh dospělosti a byli nuceni se osamostatnit. Vlhlavskou tvrz převzal Jiřík, zatímco ostatní - zřejmě po vyplacení dědických podílů - museli hledat své štěstí jinde. Druhá polovina čtyřicátých let je také dobou, kdy nám písemné prameny poprvé představují Kryštofa Kořenského, rytíře v mužném věku, stojícího již na vlastních nohou. Usadil se v měšťanském domě v Trhových Svinech, začal si spřádat síť společenských vztahů s okolní šlechtou, ale zabředl i do prvních dluhů. Počáteční zdroje Kryštofových příjmů dnes již sotva odhalíme. Nezůstalo nám však utajeno, že se Kryštof Kořenský kolem roku 1548 finančně podílel jako kverk na těžbě stříbra v obvodu rožmberských panství.¹ S dobýváním tohoto drahého kovu je spjata především jméno rožmberského úředníka Petra Doudlebského z Doudleb, na jehož závěti z ledna 1547 visí vedle jiných také pečeť Kryštofa Kořenského. Navíc byl Kryštof Petrovým dlužníkem.²

Jako mnoho jiných jihočeských šlechticů té doby, hledal také Kryštof Kořenský možnosti výdělků a společenského povznesení u dvora Viléma z Rožmberka. Získal zde mimo jiné zvláštní úkol: od roku 1556 byl spolu s Mikulášem Humpolcem z Tuchoraze pověřen organizací častých vladařových cest, aby „rozšafnost s dobrým řádem zachována byla a zbytečnost místa nejměla“. Rožmberk si zkrátka nepřál zbytečné rozhazování při cestách a pánové na to měli dohlédnout.³ Nevíme, jak si Kryštof vedl v této službě, ale při uspokojování své lovecké vášně se k rožmberskému majetku příliš ohleduplně nechoval. Poddaní pána z Rožmberka si vícekrátěž stěžovali, že nejen Kořenský, nýbrž i rytíři Pouzarové, Jan Kebablský a Václav Sudlice působí svou myslivostí velké škody na jejich obilí „a že se nesmírně zvěř vyhubuje“. Vilém z Rožmberka proto 12. ledna 1559 jmenovaným zakázal lovit na svých pozemcích, „poněvadž toho přestati nechťejí“.⁴ Vladařův hněv ale neměl dlouhého trvání, neboť v lednu 1562 bychom Kryštofa Kořenského zastihli ve slavném průvodu, jenž se pod vedením Petra Voka z Rožmberka vypravil do německého Lübbenu, aby přivezl do Čech Vilémovu novomanželku Žofii, dceru braniborského kurfiřta.⁵

Jako příslušník šlechtického stavu Kryštof Kořenský (viz jeho podpis z r. 1581) usiloval o vlastní nemovitý majetek, který by mu přinášel stálé platy z poddaných a umožňoval hospodářské podnikání, případně i výstavbu sídla. Základ svého pozemkového statku nezískal dědictvím, ale postupně si ho sám vytvářel, zejména v blízkosti Borovan a Trhových Svínů. Před rokem 1551 převzal do „opatrování“ poddané pana Beneše Dubenského ve vsi Újezdě (pozdějším Ostrolovským), do Kryštofovy správy byli před rokem 1554 svěřeni také někteří lidé poddaní Diviši Boubínskému ve vsi Rankově. Zřejmě jen dočasně měl nějaké lidi rovněž v Jivně u nynějšího Rudolfova (1553 poddaný

Tomeš). Náležela mu část vsi Čeřejova a od začátku šedesátých let nacházíme časté zmínky o Kryštofových poddaných v Jedovarech, k nimž patřili například Martin Kulhan, Aleš nebo Dvořák. V roce 1556 přiznával Kryštof Kořenský vlastní majetek za 500 kop a majetek svých poddaných dohromady 600 kop grošů.⁶ Mezi lety 1561-1564 získal za sto kop míšeňských do zástavy krémy v Nesměni a Rankově od borovanského probošta Matěje Kozky z Rynárce, který je dobře známou postavou tamních dějin.⁷ Když roku 1568 zemřel Kryštofův bratr Jiří Kořenský z Terešova, stavebník přepychového zámečku v Komařicích, stal se Kryštof na určitý čas „poručníkem a vladařem“ jeho majetku a pozůstalých nedospělých dětí. Ještě v polovině sedmdesátých let spravoval například poddané ve vsi Ohrazeníčku, která náležela ke komařickému zboží.⁸ V říjnu 1569 také ve prospěch Jiříkových sirotků získal do zástavy od bratří z Rožmberka vesnici Kojákovice u Třeboně.⁹

Sám Kryštof Kořenský však vlastní panské sídlo prozatím neměl a přebýval ve svém domě v Trhových Svinech. Měl tu vlastně dva domy, stojící vedle sebe a vzájemně propojené, o jejichž poloze víme pouze to, že stály nad Severino-

¹ BŘEZAN, Václav: Životy posledních Rožmberků (ed. Jaroslav Pánek). I. díl. Praha 1985, s. 37.

² STERNECK, Tomáš: K majetkovému zázemí a domácnosti rytíře Petra Doudlebského z Doudleb. Husitský Tábor, č. 14, 2004, s. 315 a 328.

³ BŘEZAN, Václav: c. d., s. 150.

⁴ Tamtéž, s. 165.

⁵ Tamtéž, s. 187.

⁶ PLACHT, Otto: Odhad majetku stavů království Českého z r. 1557. Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická, roč. 1947, č. IV, Praha 1949, s. 83. Pokud alespoň přibližně platí přímá úměrnost mezi výší majetku poddaných a jejich počtem, není to málo - stejný majetek vykazovali například poddaní Kryštofova příbuzného Jindřicha Kořenského na Neznašově, jen o málo více měli v té době poddaní hradu Střelý.

⁷ BŘEZAN, Václav: c. d., s. 172.

⁸ Např. SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 300, Konceptář 1567-1570, fol. 88ab; týž fond, kniha č. 306, Konceptář 1573-1582, fol. 108b.

⁹ ANTL, Theodor - PEKAŘ, Josef: Kojákovice. Materiály k dějinám české vesnice. Český časopis historický, roč. 7, 1901, s. 167.

vým domem. Jeden z nich v roce 1555 odkázal své manželce Elišce.¹⁰ Korespondence, kterou dostával, byla obvykle adresována „Kryštofovi Kořenskému z Terešova v Svinech Trhových“. Jestliže jsme se zmínili o Kryštofově ženě, sluší se doplnit, že šlo o Elišku (Alžbětu) rozenou z Kovanína. Pravděpodobně během padesátých nebo ještě počátkem šedesátých let v jejich rodině spatřilo světlo světa několik dětí, z nichž jmenovitě známe Václava, Viléma, Jiříka a dceru Alžbětu.

V první polovině šedesátých let propukla nepříjemná roztržka mezi Kryštofem a představiteli městské správy v Trhových Svinech. Roztržka obtížně řešitelná, neboť obě strany měly odlišné právní postavení - Kořenský byl rytířem, svobodnou osobou, ale na druhé straně nebyl jako majitel domu ve městečku prost některých povinností. Potíže činili zejména lidé, kteří panu Kryštofovi sloužili, a kteří se jako poddaní šlechtice zdráhali podřídit městskému právu. Roznětkou sporu se stala událost nepatrná až zanedbatelná, již podrobně vylíčil August Sedláček a po něm Karel Kůrka.¹¹ Šestého září 1562 večer se Kořenského písař Samuel na dolejší straně náměstí mýjel s obecním bláznem Václavem, na něhož začal posměšně pokřikovat a blekat. Náhoda tomu chtěla, že křik zaslechl při své pochůzce rychtář Bartoš, přiskočil k písaři, vyčetl mu jeho pobuřující chování a chtěl jej odvést do šatlavy. Samuel odmítl a když pak na svém těle ucítil rány rychtářova biče, na víc nečekal a utekl. Rychtář nepochodil ani druhý den, když si pro písaře Samuela přišel ke Kryštofu Kořenskému. Protože pán domu právě pobýval v Praze, čekalo se na jeho návrat. Kořenský pak svého služebníka hájil, ale ani Bartoš nehodlal ustoupit.

Tak začala rozepře, v níž se na sebe vršily další schválnosti, a v níž za panem Kryštofem stáli zemané z okolí, zatímco městská rada přirozeně bránila stanovisko svého rychtáře. Konšelé, poučení zkušenostmi, například zamezili tomu, aby si v Trhových Svinech koupil dům také rytíř Vilém Chlumčanský z Přestavlk - vzkázali mu, že „*Vás ani žádného zemana zde více mítí nechť*“. To se ovšem dotklo Kryštofa Kořenského, který potom ve svinenské Severinově hospodě vytkl rychtáři: „*Nerad toho slyším, že sobě stav náš tak málo vážíte, ježto jsem se k vám bohdá vždycky sousedsky choval a vy mnohdykrát ledajakéhoš pobudu, lotry, zloděje mezi sebou míváte a je trpíte, a toho starce, jenžto se vždy dobře choval a chová, mítí nechcete*“. Rychtář mu však zpupně odvětil: „*Pán nám v městečku nerozkazuje!*“ a také později se prý nechával v hospodě slyšet, že „*sem ty zemany čert nosí*“. Spor nebyl řešen příliš moudře, spíše naopak. Rychtář například poslal do Kryštofova domu bičice a potom se vysmíval: „*chce-li, aby k němu bičicky neposílal, aby bydlel na tvrzí*“. Spor se Svinenskými zřejmě zahladila autorita Viléma z Rožmberka, jenž přislíbil obě strany usmířit, ale přesto je pravděpodobné, že neuctivé jednání vzbudilo v Kryštofovi Kořenském touhu odejít z městečka a skutečně si vybudovat na venkově vlastní tvrz.

Nejpozději v roce 1570 získal Kryštof do svého úplného držení pozemkový majetek, který už dříve užíval - 21. října 1570 mu totiž byly vloženy do zemských desek vesnice Dvorec s pustou tvrzí, Třebeč, Lhotka, Újezdec, Jedovary a Rankov, mlýny Tomšín a Podhradský pod Újezdcem a Václavovský mlýn u Jedovar, které koupil od Diviše Boubínského z Újezda za 9.500 kop míšeňských.¹² Měl tedy vlastní zboží - ani velké, ani malé - a mohl proto uvažovat o novém sídle.

Nedaleko od Újezdce, v chladném údolí říčky Stropnice, se rozpadaly ruiny starého hrádku, opuštěného někdy za husitských válek. Ten ale renesančního šlechtice nelákal. Kryštof Kořenský chtěl žít mezi svými lidmi, ve vsi, kam vedly dobré cesty a svítilo sem po celý den slunce. Dal si proto postavit přímo v Újezdci nevelkou, ale pohodlnou tvrz, k jejímuž hospodářskému zázemí patřil také dvůr a pivovar. Jeho sídlem se stala patrová renesanční budova, vystavěná především z kamene a krytá dvěma souběžnými střechami. Nápadným prvkem vnější výzdoby bylo sgrafitové kvádrování fasád a ozdobné rámování oken. Tvrz neměla opevnění a vcházelo se do ní přímo z nádvoří malým kamenným portálkem. Kdo těmito dveřmi prošel, ocítil se v dolní síni s trámovým stropem, z níž vedly schody jednak dolů do klenutého sklepa, jednak vzhůru do horní síně. V přízemí se nacházela černá kuchyně a tři další místnosti. Sám Kořenský obýval první patro, tvořené zmíněnou horní síní a čtyřmi pokoji. Nejlépe vybavenou zřejmě byla místnost nad nárožím, jejíž okna, osazená v mohutných nikách, mířila k jihu a západu.

Nová újezdská tvrz mohla být dokončena a uzpůsobena k nastěhování majitele nejspíše v roce 1570. Kryštof Kořenský z Terešova pak začal připojovat ke svému šlechtickému predikátu ještě přídomek „a na Vostrolovském Újezdci“, který se podařilo v písemných pramenech poprvé zachytit ke dni 27. ledna 1571.¹³ Dosavadní Újezdec najednou přestal být obyčejným Újezdcem a stal se Ostrolovským, což pravděpodobně souviselo s Kryštofovou loveckou vášní.

Statek páně Kryštofův hraničil s jinými panstvími téměř všude, kam by kamenem dohodil, a některé vesnice navíc byly rozděleny mezi několik vrchností. Žádnou vzácností v takových případech nebyvaly vzájemné spory, nevrážení, tahanice, ba i násilnosti mezi poddanými, které pak obyčejně řešovala vrchnost. Panu Kryštofovi Kořenskému se takových „radostí“ dostalo vrchovatou měrou. Poznal je už v roce 1551, kdy jeho újezdští lidé zaháněli pasoucí se dobytek na osetá pole budějovických poddaných ze Strážkovic. O tři roky později zase poddaní z Újezda napadli Strážkovicé, když tito obcházeli pole a hlídali úrodu, a vzali jim dvě kuše i s heverem. Mnohem horší případ se ovšem stal v neděli 30. dubna 1553. Jistý mečířský mistr z Budějovic šel navečer do Třeboně, kde měl být jarmark. Na silnici poblíž Jivna však dva poddaní Kryštofa Kořenského „z nějakého kře vyšedší, jeden z nich hned mu nic neřekši ručnici k němu stiskl a jej zamordoval“. Vrazi pocházeli z Jivna, ale o důvodech jejich konání ani jejich jménech se nic nedovíáme. Tělo zabitého mečíře leželo v Jivně ještě několik dnů a budějovická městská rada vyzvala Kořenského, aby přijel přímo na místo pomoci při vyšetřování. Sousedské vztahy mezi Kryštofovými lidmi a poddanými jiných vrchností z okolí může ilustrovat událost z roku 1575. Tehdy se na den svatého Diviše strhla z neznámých příčin rvačka mezi Bickem Hlávkou z Jedovar (poddaný Kořenského), Vojtou Hrbkem ze Strážkovic (poddaný krumlovské prelatury) a Mikulášem Luplem rovněž ze Strážkovic

¹⁰ Státní oblastní archiv Třeboň, Cizí statky, reg. II-85-1p, Gruntovní kniha městečka Trhových Svin 1471-1685, fol. 16a.

¹¹ SEDLÁČEK, August: Hrady, zámky a tvrze království Českého, III. díl - Budějovsko. Praha 1884, s. 277-278; KŮRKA, Karel: Trhové Sviny. Historický nástin do poloviny století XIX. Trhové Sviny 1936, s. 17-18.

¹² SEDLÁČEK, August: c. d., s. 283.

¹³ SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 302, Konceptář 1569-1572, pag. 228.

(budějovický), při níž tito „sedláci zuřivě a nelidsky se bili“ a nenechali se roztrhnout, takže „Hlávka ztratil kus ucha, Hrbek nosu a Lupl má hlavu stlačenou, a praví, kdyby se byl těm dvěma kousáním nebránil, že by ho byli zabili“. Začátkem března 1576 uzavřely obě strany smlouvu, „jakož Mikuláš Lupla Bickovi Hlávkovu ucho ukouzl, že mu za to ucho, bolest a meškání Lupla dáti má 8 kop“.¹⁴ Nešlo o výjimku. Roku 1578 dva budějovičtí poddaní „nenáležitě zbili“ mlynáře Jakuba Hradského, který byl Kryštofovým člověkem.¹⁵ Ani Jakub Hradský však nezůstal pozadu a hned v roce 1579 přepadl nedaleko Českých Budějovic městského poddaného „mládenečka a sirotka“ Fencla Steinhaisla ze Suchého Vrbného, kterého „na svobodný silnici u samého města z koně kordem srazil a zamordovati chtěl“.¹⁶ Kromě násilností byly páchany i hmotné škody - roku 1580 si Budějovičtí stěžovali Kořenskému, že „člověk poddaný váš Dvořák z Jedovar nočně v lesích našich dříví jest sekal a odvezl“. Ve stejném roce naopak budějovický poddaný bral strouhanku a sekal trávu v lese újezdeckého statku, přičemž ho přistihl Kryštofův hajný a vzal mu lopatu.¹⁷ Obavy o dostatek zvěře v okolních lesích vedly Kryštofa Kořenského k ostražitosti, a tak měl-li podezření, že mlynář Urban Želízko líčí pastí na zajíce, neváhal o tom napsat mlynářově vrchnosti do Budějovic (1571). Želízko se bránil, „že jest starou vlčí jámu toliko obnovoval, ale ještě toho nedokonal, a zhola žádného zajíce nelapil“.¹⁸

Starosti působila panu Kryštofovi také skutečnost, že dřívější držitel vsi Čerejova, měšťan Vincenc Hunger z Českých Budějovic, daroval v roce 1509 budějovickému kostelu nějaké platy z čerejovských poddaných. Takové závazky bývaly „věčně“ a přecházely z vrchnosti na vrchnost. Za Kryštofa Kořenského však placení přestalo, a městská rada proto opakovaně připomínala povinnost těchto platů, z nichž by si přilepšili „kněží a žákovstvo naše“. Kryštof měl sice své poddané napomínat, ale plnil tuto úlohu velmi ledabyly, omlouval Čerejovské, že byli postiženi krupobitím (1575), a platy mezitím zůstávaly zadrženy po mnoho let.¹⁹

Všechny tyto záležitosti zřejmě projednávali vyslanci města Českých Budějovic, kteří se ohlásili ke Kryštofovi Kořenskému na 19. květen 1580.²⁰ Za příjemnější zážitky mířili Budějovičtí do Ostrolovského Újezda v listopadu 1584, když pan Kořenský vdával dceru. Na uctivé pozvání uctivě odpověděli: „Psaní vaše, v kterémž toho žádost máte, abychom se k vám na Vostrolovský Újezdec dá-li Bůh v středu před sv. Martinem nejprv přistím k poctivosti svadebního sňatku a veselí urozené panny Alžběty, dcerky vaší, vypravili, a při obědě s jinými pány a přáteli vašimi pozvanými vaši hosté byli, jest nám dodáno. I poznáváje slušnou žádost vaši býti, což nám možného bude, v té příčině podle dobrého sousedství pro vás rádi učiniti chceme“.²¹

Kolik času trávil Kryštof Kořenský na své újezdecké tvrzi, to samozřejmě nevíme. Zdá se však, že v pozdějším věku už příliš necestoval a dával přednost lovu i jiným kratochvilím, ke kterým se mu naskytlá příležitost. Zcela jistě zajížděl alespoň do Českých Budějovic. Mimořádnou stavovskou povinností se mu stala účast na pohřbu Maxmiliána II. v únoru 1577 - spolu s dalšími urozenými sousedy, například žuberským Jindřichem Pouzarem, poříčským Kryštofem Kolkreitem, římovským Jindřichem Vojřem a mnoha jinými, měli doprovodit mrtvé císařovo tělo na jeho cestě z Vyššího Brodu do Prahy.²²

Na poslední chvíli svého žití musel pomýšlet i sám Kořenský. Přesné datum jeho úmrtí neznáme - začátkem roku 1586 ještě žil, ale v říjnu 1587 už jeho statkem v Ostrolovském Újezdu vládli jeho synové Václav a Vilém.²³ Tělesné ostatky pana Kryštofa byly uloženy k věčnému odpočinku nejspíše do klášterního kostela v Borovanech, kde se před oltářem nachází rodinná hrobka Kořenských z Terešova.

Ostrolovský Újezd na pohlednici z roku 1920

Současná podoba zámku Ostrolovský Újezd, fotografie pořídil autor.

O dědictví se podělili Václav a Vilém Kořenští tak, že první z nich dostal Dvorec a druhý se usadil na ostrolovskouújezdecké tvrzi. Majetkem rodu zůstal Ostrolovský Újezdec (později zvaný Ostrolovský Újezd či Újezd Ostrolov) ještě více než sto let, zdejší tvrz byla přestavěna a rozšířena na barokní zámček. Teprve roku 1692 koupilo celý statek královské město České Budějovice, jemuž potom patřil až do 20. století. Na prahu 21. věku byl zdejší zámček, skrývající ve svém jádru renesanční tvrz Kryštofa Kořenského, velmi pěkně zrekonstruován novými soukromými majiteli. Ostrolovský Újezd i díky tomu patří k perlám jižního Českobudějovicka.

¹⁴ SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 306, Konceptář 1573-1582, fol. 128b; týž fond, kniha č. 138, Zápisy ze schůzí městské rady 1575-1577, fol. 51a.

¹⁵ SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 307, Konceptář 1578, fol. 53b.

¹⁶ SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 308, Konceptář 1578-1580, fol. 67ab a 124b-125a.

¹⁷ SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 308, fol. 111b, 124b a 125b.

¹⁸ SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 302, Konceptář 1569-1572, pag. 203.

¹⁹ Např. SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 306, Konceptář 1573-1582, fol. 139a a 186a; týž fond, kniha č. 308, fol. 101a.

²⁰ SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 308, Konceptář 1578-1580, fol. 120a.

²¹ SOKA ČB, AM ČB, kniha č. 315, Konceptář 1582-1586, fol. 186a.

²² Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, V. díl (1577-1580). Praha 1887, s. 45.

²³ SOKA ČB, AM ČB, Chronologická řada, list z 28. 10. 1587. Václav Kořenský tehdy žádal o vápno z budějovické vápenky, a lze proto soudit, že zahájil stavební úpravu otcovské tvrze.